

Pomeranian Way of St James

RECRreate - Re-vitalisation of the European
Culture Route in the South Baltic Area

Pomorska Regionalna
Organizacja Turystyczna

Koncepcja rozwoju i promocji Drogi Świętego Jakuba w województwie pomorskim

Część II strategiczna

Opracowano w landbrand na zlecenie
Pomorskiej Regionalnej Organizacji Turystycznej
Poznań – Gdańsk

landbrand
wyróżniamy miejsca

Spis treści

1.	Pomorska Droga Świętego Jakuba jako całoroczny produkt turystyczny	3
1.1.	Opis docelowego stanu funkcjonowania produktu turystycznego Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba	4
1.1.1.	Rdzeń produktu turystycznego Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba	6
1.1.2.	Produkt podstawowy Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba	7
1.1.3.	Produkt rozszerzony Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba	9
1.1.4.	Produkt potencjalny Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba	13
1.2.	Kalendarium wydarzeń na Pomorskiej Drodze Świętego Jakuba	15
1.2.1.	Proponowane nowe wydarzenia	19
1.3.	Główne formy turystyki na Pomorskiej Drodze Św. Jakuba	21
2.	Segmentacja grup odbiorców oferty Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba	25
3.	Sposób komercjalizacji produktu turystycznego Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba	28
3.1.	Opis modelu wdrażania i zarządzania produktem turystycznym Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba	28
3.1.1.	Rekomendacje optymalnych rozwiązań dla systemu wdrażania produktu	28
3.1.2.	Opis modelu docelowego zarządzania produktem	30
3.2.	Przykładowe pakiety ofert gotowe do komercjalizacji	31
4.	Wstępny plan promocji produktu turystycznego Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba	38
4.1.	Główna idea marki produktu turystycznego Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba oraz wartości marki	38
4.2.	Preferowane narzędzia marketingowe i kanały dotarcia do grup docelowych	39
4.3.	Działania marketingowe skierowane do wewnętrznych (regionalnych) i zewnętrznych grup odbiorców (krajowych i zagranicznych)	40
4.4.	Ramowy harmonogram działań promocyjnych	43
	Spis tabel i ilustracji	46

1. Pomorska Droga Świętego Jakuba jako całoroczny produkt turystyczny

Rozwój Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba (PDŚJ) to szansa na wdrożenie całorocznego produktu turystycznego skierowanego do różnorodnych grup odbiorców odpowiadającego na zapotrzebowanie rynkowe i wpisującego się w trendy zachodzące we współczesnej turystyce. Po latach regresu możliwe jest bowiem zainteresowanie szerokich grup odbiorców nieco zapomnianą formą turystyki – turystyką pieszą. Rdzeniem produktu PDŚJ jest bowiem wędrówka przez malownicze trasy prowadzące przez Pomorze. Liczą one w sumie ponad 300 km. Ich przebycie zajęć może piechurowi około 3 tygodnie. Marsz odbywać się będzie zarówno przez atrakcyjne kulturowe miejscowości takie jak Gdańsk, Nowy Dwór Gdański, Słupsk czy Ustkę, jak i miejsca urzekające wyjątkowym krajobrazem pomorskiej wsi. Sprzyjać to będzie poznaniu atrakcji związanych z życiem wiejskim w popularnym w ostatnich latach nurcie „slow”.

Idea ruchu „slow” narodziła się w latach 80 ubiegłego stulecia we Włoszech, w opozycji do otwarcia restauracji sieci McDonald’s w zabytkowej części Rzymu. Początkowo była związana jedynie z jedzeniem i zakładała przywiązanie do tradycji kulinarnej regionu oraz propagowanie zgodnych z nią metod uprawy roślin i hodowli zwierząt. Z czasem ruch rozprzestrzenił się po kilkudziesięciu krajach świata i zaczął obejmować również inne sfery ludzkiej aktywności, stwarzające alternatywę do życia w pośpiechu, sterowanego przez globalne koncerny. *Slow movement* nasilał się wraz z rozwojem Internetu i obecnie jest spotykany m.in. w sztuce (*slow art*), modzie (*slow fashion*), wychowywaniu dzieci (*slow parenting*), zarządzaniu miastami (sieć miast *cittaslow*), a także turystyce (*slow travel*).

Osoby podróżujące zgodnie z tą ideą, spędzają więcej czasu w jednym miejscu, dokładniej poznając miejscową kulturę, zamiast „zaliczać” jak największą liczbę atrakcji w krótkim czasie. Często są to osoby ponadprzeciętnie zamożne, dla których kluczowym pytaniem przy planowaniu podróży przestało być „dokąd”, a jest „dlaczego”. Chęć wyciszenia się, odpoczęcia od codziennego stresu i miejskiego zgiełku oraz prawdziwie wartościowe spędzenie czasu to ich główne motywy turystyczne.¹ Idea budowy produktu turystyki pieszej w oparciu o Drogi św. Jakuba doskonale wpisuje się w ten rozwijający się trend i w przyszłości może stanowić doskonałą alternatywę dla standardowego modelu spędzania czasu wolnego.

Pomorska Droga Świętego Jakuba jest elementem europejskiej sieci dróg pielgrzymkowych prowadzących do Santiago de Compostella w Hiszpanii. Zostały one wpisane przez Komisję Europejską jako pierwszy Europejski Szlak Kulturowy w październiku 1987 r. oraz wpisany na Listę światowego dziedzictwa UNESCO w 1993 r. Turystyka religijna obok poznawczej, będzie jedną z wiodących form turystyki występujących na Pomorskiej Drodze Świętego Jakuba. Będzie się ona przejawiać zarówno uczestnictwem w pielgrzymkach – wtedy celem turysty będą przede wszystkim

¹ http://academia.edu/1982031/Slow_travel_-_a_new_form_of_superior_tourist_resources_development_in_Romanian_rural_environment_-_case_of_Valcea_County

przeżycia duchowe, jak również podróży do atrakcyjnych kulturowo miejsc związanych z religią – w tym wypadku podróż będzie miała charakter poznawczy. Ta druga forma turystyki religijnej wpisuje się w założenia nurtu turystyki 3E, która wskazuje na mieszankę emocji (Excitement), rozrywki (Entertainment) i edukacji (Education), jako najbardziej pożądaną przez współczesnego uczestnika ruchu turystycznego. Koncepcja ta jest przeciwstawna lub uzupełniająca dla dominującej w poprzednich latach turystyki 3E, zakładającej, że turyście do szczęścia potrzebne są jedynie morze (Sea), słońce (Sun) i plaża (Sand). Całoroczny produkt Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba powinien więc spotkać się z pozytywnym odbiorem na zmieniającym się rynku ofert turystycznych, jak to miało miejsce choćby w przypadku Dróg Św. Jakuba we Francji czy Hiszpanii.

Równie istotnym odbiorcą budowanej oferty będzie turysta aktywny, który na pomorskie Camino chętnie przybędzie również poza głównym sezonem letnim. PDŚJ będzie chciał przebyć rowerem, konno, na nartach biegowych lub częściowo na żaglach, chociażby między Gdańskiem, a Łebą i Ustką. Przykłady krajów europejskich, w których dynamiczny rozwój szlaków kulturowych nastąpił w latach 90. ubiegłego wieku pokazują, że zwłaszcza oferta skierowana do rowerzystów spotyka się z dużym zainteresowaniem rynkowym. Jednakże pozostałe formy turystyki aktywnej mogą stanowić ciekawe uzupełnienie.

1.1. Opis docelowego stanu funkcjonowania produktu turystycznego Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba

Pomorska Droga Świętego Jakuba posiada wszelkie podstawy, aby stać się konkurencyjnym produktem turystycznym zarówno na rynku polskim jak i zagranicznym. W celu zaprogramowania jej rozwoju warto się zastanowić, co wejdzie w zakres produktu turystycznego, który ma szansę powstać na jej podstawie oraz czym powinien charakteryzować się dobry produkt turystyczny. W poniższym rozdziale przedstawiono opis produktu turystycznego oraz jego poszczególnych poziomów związanych ze stadiami dopracowania jego oferty. Aby to zagadnienie mogło być dobrze zrozumiane przez odbiorcę, przytoczono definicję produktu turystycznego oraz jego najważniejsze cechy.

Produkt turystyczny – to zbiór dóbr i usług, z których turyści korzystają, i które są dla nich szczególnym przedmiotem zainteresowania.²

Zatem produktem turystycznym nie jest pojedyncze dobro czy usługa, a cały **pakiet dóbr i usług**, z którego turysta korzysta. Inaczej mówiąc jest to **zestaw materialnych i niematerialnych składników dostępnych na rynku, umożliwiających realizację wyjazdu turystycznego.³** Takie rozumienie produktu turystycznego ma umocowanie rynkowe, gdyż turysta swój wyjazd zazwyczaj traktuje, jako spójną całość, tak więc poszczególne dobra czy usługi nabywane w jego trakcie mają charakter komplementarny. Ponadto turysta ma swobodę w wyborze składników produktu, zatem

---

² Aleksander Panasiuk, *Ekonomia Turystyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

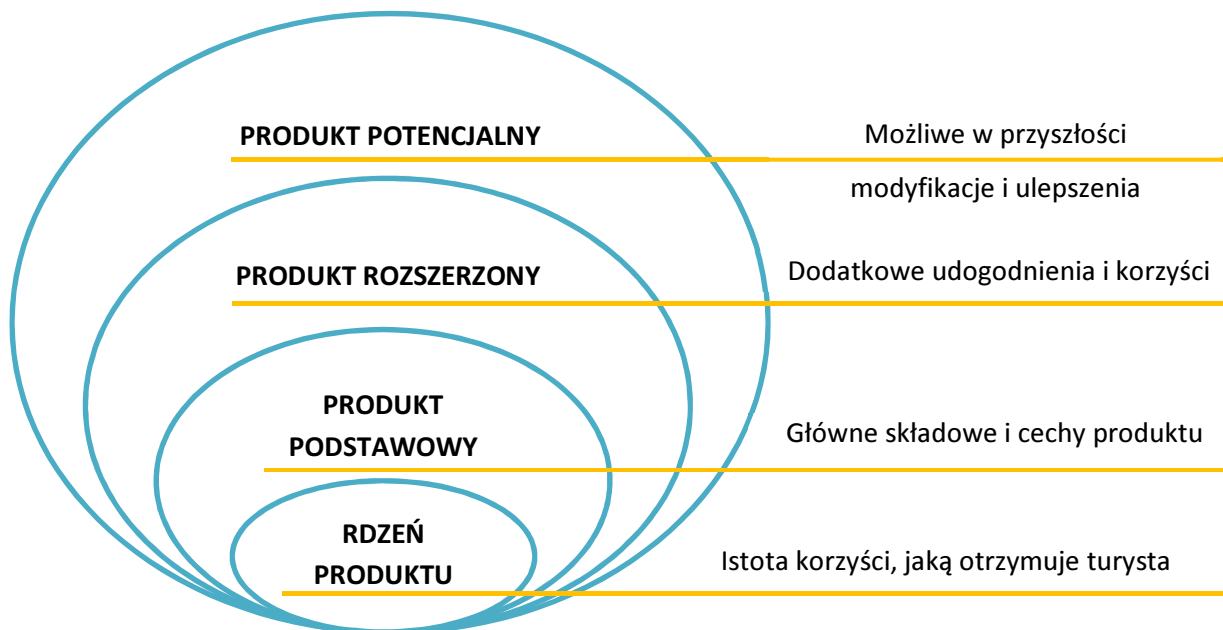
³ Źródło: Piotr Zmyślony, Agnieszka Niezgodna, *Popyt turystyczny. Uwarunkowania i perspektywy rozwoju*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Poznań 2003.

bierze czynny udział w jego kształtowaniu.⁴ Pojedyncze elementy razem budują kompleksowe wyobrażenie turysty o produkcie turystycznym, tworząc w jego odczuciu zwartą całość.

Analizując najważniejsze cechy produktów turystycznych na przykładzie praktyki rynkowej, warto zwrócić ponadto uwagę na kilka aspektów kluczowych dla ich poprawnego zrozumienia:

- produkt ma zawsze charakter złożony, nigdy nie będzie nim pojedyncza atrakcja, zabytek czy usługa;
- produkty są przedmiotem specjalnego zainteresowania i świadomego wyboru przez turystów. To właśnie na poziomie produktów często dokonuje się decyzja o celu podróży wakacyjnej;
- z produktów turystycznych korzystają turyści, oznacza to, że mają one charakter realny i rynkowy, nie zaś teoretyczny;
- w ramach produktu powiązane są ze sobą zarówno dobra materialne, jak i usługi. Produkt może zatem składać się z wszelkiego rodzaju elementów sumujących się na doświadczenie turysty w ramach przyjętego przedmiotu zainteresowania.

Ilustracja 1 Struktura produktu

Źródło: opracowanie własne na podstawie J. Altkorn, *Podstawy marketingu*, Instytut marketingu, Kraków, 2004 oraz P. Kotler, *Marketing*, DW REBIS, 2005.

⁴ Piotr Zmyślony, *Partnerstwo i przywództwo w regionie turystycznym*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Poznań 2008.

Każdy produkt rynkowy może funkcjonować na wielu poziomach zaawansowania oferty. Podstawą jest trafne zdefiniowanie zakresu elementów zaliczanych do poszczególnych poziomów. Poniżej przedstawiono skrótowy opis każdego z poziomów funkcjonowania produktu. Poszczególne poziomy zostały opisane bardziej szczegółowo ze wskazaniem na konkretne propozycje ofert i elementów, które wejdą w skład każdego z nich.

Rdzeń produktu – *istota korzyści, jaką klient otrzymuje nabywając produkt.*

Rdzeniem każdego produktu z zakresu turystyki jest umożliwienie turyście spędzenia czasu wolnego poza jego stałym miejscem zamieszkania, w tym przypadku będzie to podróżowanie np. wędrowka szlakami pieszymi przez woj. pomorskie.

Produkt podstawowy – *główne składowe i cechy produktu, które są niezbędne do jego użytkowania czy konsumpcji.*

W przypadku Dróg św. Jakuba będą to przede wszystkim: infrastruktura, oznakowanie szlaków oraz usługi noclegu i wyżywienia, zabytki sakralne i świeckie na szlaku.

Produkt rozszerzony – *składają się na niego wszelkie dodatkowe udogodnienia i korzyści, które przewyższają podstawowe oczekiwania klienta i decydują o odróżnieniu produktu od oferty konkurencji.*

W tym konkretnym przypadku mogą to być m.in.: usługa transportu bagażu, mapa, usługa przewodnicka, wypożyczalnia i serwis rowerów, zaprowiantowanie na cały dzień, wydarzenia kulturalne, strona internetowa, dodatkowe walory edukacyjne, widokowe i poznawcze.

Produkt potencjalny – *wszelkie modyfikacje i ulepszenia, którym produkt może zostać poddany w przyszłości.*

W przypadku PDŚJ będą to np. oferty kierowane do turystów zagranicznych z uwzględnieniem ich preferencji poznawczych i turystycznych. Dodatkowo będzie to obudowanie produktu w narzędzia mediów społecznościowych czy też aplikacja mobilna wykorzystująca GPS. Jako produkt potencjalny należy traktować perspektywę rozbudowy Pomorskiej Drogi Św. Jakuba o kolejne odcinki, takie jak: Wejherowski, Pelpliński czy Człuchowski.

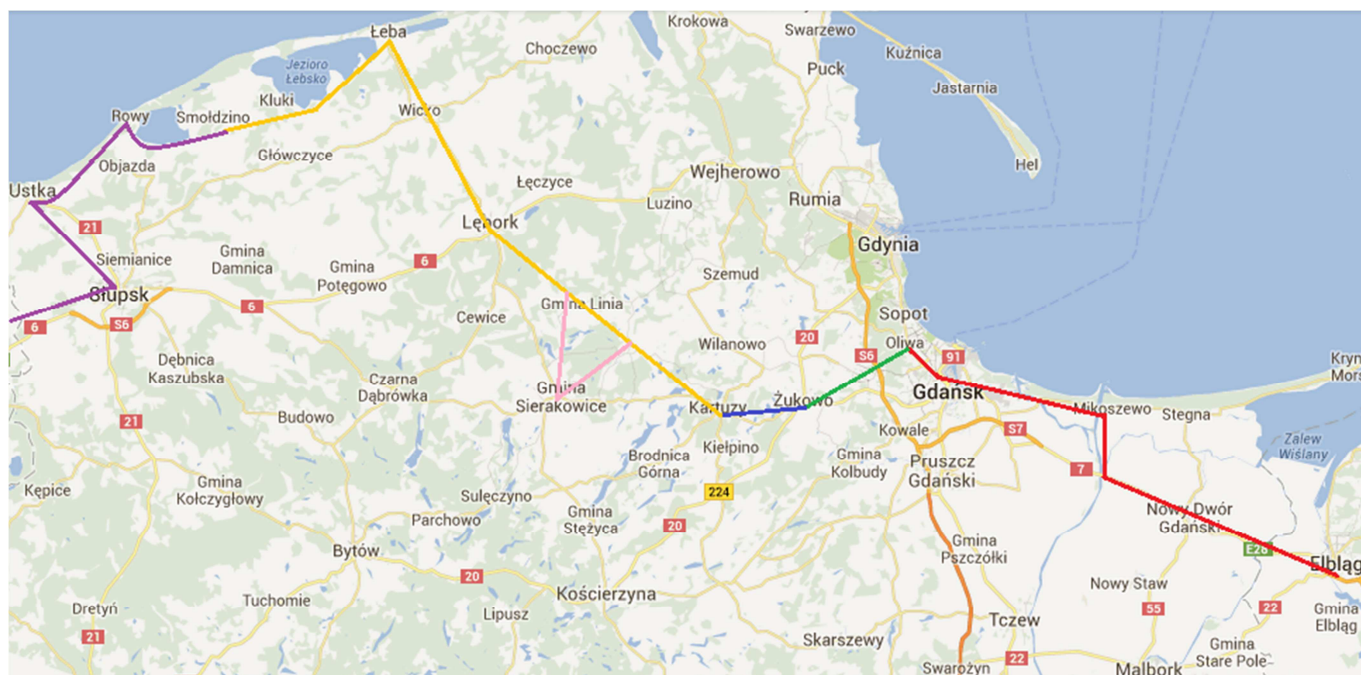
1.1.1. Rdzeń produktu turystycznego Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba

Rdzeniem całorocznego produktu turystycznego Pomorskiej Drogi św. Jakuba jest sama możliwość wędrowki czy też jazdy po wytyczonym w województwie pomorskim szlaku. Obecnie składa się na niego 6 odcinków, poprowadzonych w większości równoleżnikowo od granicy z województwem warmińsko-mazurskim do granicy z zachodniopomorskim. Wędrując od wschodu na zachód turysta będzie szedł kolejno Drogami: Gdańską, Żukowską, Kartuską, Lęborską (zboczyć z niej można na Pętlę Sierakowicką) oraz Słupską, po drodze odkrywając zróżnicowane walory przyrodnicze i kulturowe Pomorza.

Łączna długość tej trasy to około 325 km. Turysta przebyć ją pieszo, będzie musiał przeznaczyć na ten cel około 3 tygodnie – średnio pokona 15,5 km dziennie. Turyście rowerowemu pokonanie Pomorskiej Drogi św. Jakuba nie powinno zająć dłużej niż 7-10 dni, zakładając przeciętną dzienną

trasę na dystansie 30-45 km. Należy przyjąć, iż te dwie formy pokonywania Camino będą dominujące.

Ilustracja 2 Pomorska Droga św. Jakuba w województwie pomorskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie maps.google.pl. Legenda:

- **Gdańska Droga św. Jakuba**
- **Żukowska Droga św. Jakuba**
- **Kartuska Droga św. Jakuba**
- **Sierakowicka Droga św. Jakuba – Pętli Sierakowickiej**
- **Lęborska Droga św. Jakuba**
- **Słupska Droga św. Jakuba**

1.1.2. Produkt podstawowy Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba

Podstawowym produktem turystycznym będzie Droga Świętego Jakuba przygotowana według oczekiwań turystów umożliwiających sprawne i w miarę komfortowe podróżowanie jakubowym szlakiem w woj. pomorskim. W zakresie produktu podstawowego znajdują się zatem:

1. Oznakowanie turystyczne przebiegu i atrakcji na Pomorskiej Drodze Świętego Jakuba – konieczny pierwszy krok, wokół którego można budować produkt turystyczny i ofertę PDŚJ. Powinno ono tworzyć kompleksowy system oznakowania składający się z jednorodnych, dla całego odcinka znaków, realizujących różne funkcje informacyjne:
  - Należą do nich znaki kierunkowe na trasie, zawierające nazwę PDŚJ i wskazujące kierunek wędrówki. Znaki powinny być powtarzane na tyle często, aby turysta miał pewność, że porusza się dobrą drogą, w szczególności przy skrzyżowaniach PDŚJ z innymi szlakami pieszymi czy rowerowymi.

- Drogowskazy informujące o odległości do kolejnej miejscowości na trasie PDŚJ, wskazujące zarówno miejscowości przed jak i za pokonującymi trasę turystami.
  - Witacze informujące o wkroczeniu na kolejny odcinek PDŚJ, zawierające nazwę odcinka oraz jego długość.
  - Tablice informacyjne z mapą poszczególnych odcinków ze wskazaniem na przebieg PDŚJ wraz z odnogami oraz infrastrukturą turystyczną i atrakcjami turystycznymi.
  - Tablice informacyjne przy najważniejszych atrakcjach związanych ze Św. Jakubem w tym kościołach pod jego wezwaniem.
2. Miejsca noclegowe przygotowane zgodnie z oczekiwaniami turystów podążających PDŚJ. Uwzględniające zarówno bazę noclegową utworzoną specjalnie na potrzeby turystów podróżujących Camino np. domy pielgrzyma lub noclegownie przy obiektach sakralnych, jak również pozostałe obiekty, które mogą służyć zaspokojeniu potrzeb turystów: gospodarstwa agroturystyczne, pokoje gościnne, pola namiotowe, schroniska, pensjonaty, hostele, motele, noclegi w miejscach zabytkowych, zajazdy.

Każdorazowo oferta ta powinna uwzględniać specyfikę potrzeb turystów kroczących jakubową drogą. Do najważniejszych z ich oczekiwań należą: spędzenie w obiekcie tylko jednej nocy, chęć wyprania odzieży, możliwość zakupu/przygotowania prowiantu na drogę, często brak możliwości rezerwacji z wyprzedzeniem.

3. Dostosowana do potrzeb turystów na PDŚJ baza gastronomiczna np. oferująca regionalne specjały, stwarzająca możliwość samodzielnego przygotowania posiłku lub suchego prowiantu. Podstawowym parametrem jednak będzie dobre oznakowanie umożliwiające turystom odnalezienie punktu gastronomicznego w niewielkim oddaleniu od szlaku.

Baza gastronomiczna powinna oferować turystom możliwość skosztowania lokalnych specjałów w tym pomorskich i kaszubskich ryb. Dodatkowo mile widziane w menu są potrawy jednodaniowe, które dostarczą piechurom czy rowerzystom sporej dawki energii przy zachowaniu niewygórowanej ceny posiłku. Wielu turystów może także poszukiwać suchego prowiantu, który może być podstawą posiłku podczas dalszej drogi. W tym zakresie bardzo dobrze sprawdzą się wszelkiego rodzaju kanapki, świeże i suszone owoce, marynaty oraz różnego rodzaju przekąski np. batony i jogurty.

4. Zabytki sakralne i świeckie na szlaku – stanowiące podstawę atrakcyjności t. kulturowej Pomorza. Ich obecność oraz unikatowy charakter jest istotnym walorem turystycznym dla każdego odwiedzającego region. Dla turysty podążającego Pomorską Drogą Św. Jakuba szczególnie istotne będą zabytkowe obiekty o charakterze sakralnym – dotarcie do nich będzie częstym celem całodziennego marszu lub nawet wielodniowej podróży.

Na trasie Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba znajdują się liczne i cenne zabytki sakralne i świeckie.

Podróżujący z kierunku wschodniego turysta zwiedzi kilka miast o wysokiej atrakcyjności kulturowej. Należą do nich przede wszystkim:

- Elbląg ze starówką i założeniem miejskim sięgającym XIII wieku.
- Nowy Dwór Gdański z nowoczesnym muzeum jakim jest Żuławski Park Historyczny.
- Gdańsk z zabytkowym kompleksem starego miasta ulicami Długą, Długi Targ, Gdańsk Oliwa.
- Kartuzy z zespołem klasztornym i Muzeum Kartuskim.
- Lębork z domem Młynarza, murami Obronnymi i Zamkiem Krzyżackim.
- Słupsk z Zamkiem Książąt Pomorskich.

Oraz inne cenne zabytki kulturowe położone poza dużymi miastami, takie jak m.in.:

- Domy podcieniowe i cmentarze mennonickie na terenie Żuław Wiślanych,
- Domy szachulcowe na terenie Wybrzeża Słowińskiego,
- Latarnie morskie.

Wzdłuż Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba zlokalizowanych jest także szereg zabytków sakralnych o wysokich walorach architektonicznych i historycznych. W przebiegu całej Drogi wskazać można wiele świątyń, które będą stanowiły istotny punkt na mapie pielgrzymujących. Będą to np.:

- Katedra św. Mikołaja w Elblągu,
- Katedra Oliwska w Gdańsku Oliwie,
- Kościół Mariacki w Gdańsku,
- Kościół Wniebowzięcia NMP i zespół klasztorny w Żukowie,
- Sanktuarium Matki Boskiej Królowej Kaszub w Sianowie,
- Kościoły w Smołdzinie, Gardnie Wielkiej, Rowach i Ustce,
- Kościół Mariacki w Słupsku.

Na szczególną uwagę w tym aspekcie zasługują kościoły pod wezwaniem Św. Jakuba – patrona pielgrzymujących, któremu drogi do Compostelli zawdzięczają swe nazwy. Na PDŚJ znajduje się sześć świątyń jakubowych, zlokalizowanych praktycznie na całej trasie od wschodu na zachód Pomorza kolejno w miejscowościach:

- Tuja – wieś położona 7 km na południe od Nowego Dworu Gdańskiego,
- Niedźwiedzica – wieś położona u zbiegu rzek Wisły i Szkarpawy,
- Gdańsk Stare Miasto,
- Gdańsk Oliwa,
- Lębork,
- Łeba.

Należy przyjąć, że kościoły jakubowe będą stanowiły szczególnie atrakcyjny cel podróży dla turystów przybywających na Pomorską Drogę Świętego Jakuba. Wśród nich warto wyróżnić kościół w Łebie, w którym mimo krótkiej historii (parafia powołana w 1998 roku) przechowywane są relikwie Apostoła.

1.1.3. Produkt rozszerzony Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba

Analizując definicję produktu rozszerzonego wskazać można dwie odrębne kategorie elementów wchodzących w jego skład. Do pierwszej grupy należą te „*dodatkowe udogodnienia i korzyści, które przewyższają podstawowe oczekiwania klienta*”, które nie będą kluczowe przy budowie unikatowego

charakteru PDŚJ, lecz ich występowanie będzie pozytywnie odbierane przez turystów i umili ich pobyt. Należą do nich dobra i usługi, które w praktycznie identycznej formie są obecne również na innych odcinkach Camino w Polsce i Europie, lecz nie stanowią niezbędnej podstawy do występowania ruchu turystycznego tak jak np. obiekty noclegowe. W skład tej grupy mogą wchodzić m.in. usługa transportu bagażu, zapewnienie mapy lub usług przewodnika na szlaku, zagwarantowanie pełnego prowiantu na cały czas trwania podróży lub możliwość wypożyczenia rowerów wraz z dowozem, odbiorem i serwisem w dowolnym miejscu. Tego typu świadczenia są bardzo istotnym uzupełnieniem elementów wchodzących w skład produktu podstawowego. Wykształcenie się na rynku podmiotów zapewniających takie usługi powinno nastąpić z czasem, wraz z rozwojem PDŚJ i w przyszłości będzie stymulowało jej dalszy rozwój. Samo występowanie tych usług jak również standard ich świadczenia w większości przypadków będą przekraczać podstawowe oczekiwania odbiorców produktu.

W drugiej grupie „dodatkowych udogodnień i korzyści” wchodzących w skład produktu rozszerzonego znajdują się te wszystkie elementy, które powodują, że Pomorska Droga Świętego Jakuba nabierze wyjątkowego charakteru, stanie się rozpoznawalna wśród odbiorców, będzie miała korzystny wizerunek oraz wyróżni się na tle innych szlaków jakubowych. Wśród nich wymienić można m.in. wydarzenia kulturalne i sportowo-rekreacyjne odbywające się na PDŚJ, dedykowaną turystom atrakcyjną stronę internetową, ofertę jakościowych pamiątek oraz elementy zagospodarowania i działania animacyjne umożliwiające poznanie unikalnych walorów przyrodniczych i kulturowych Pomorza. Propozycje rozwoju tych elementów produktu rozszerzonego, które będą kreowały wyjątkowy charakter PDŚJ zostały opisane poniżej.

1. Odcinki i punkty widokowe Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba. Wyznaczenie w terenie i opisanie w przewodnikach i na stronach internetowych najbardziej malowniczych odcinków PDŚJ oraz tych, które oferują najpiękniejsze widoki, ze szczególnym uwzględnieniem morza i jezior.

Jako że Pomorska Droga św. Jakuba w dużej mierze przebiega przez atrakcyjne przyrodniczo tereny, warto uczynić z tego faktu rozpoznawalny atut. Konkretnie wskazanie na najbardziej malownicze punkty i odcinki szlaku w przewodnikach turystycznych, opisie internetowym, a także dobre oznakowanie tych miejsc w przestrzeni fizycznej będzie w praktyce oznaczało zaoferowanie turystom dodatkowej korzyści do skorzystania z produktu PDŚJ. Należy zadbać o to, aby podczas każdego z odcinków na Drodze, pielgrzym miał możliwość odkryć jakieś urokliwe miejsce np. klify morskie na szlaku z Rowów do Ustki, plażę na Wyspie Sobieszewskiej, Puszcę Kaszubską, wieżę widokową na Rowokole lub nad Jeziorem Gardno.

2. Smaki Camino – oferta przygotowania szlaku kulinarnego Camino de Santiago w obiektach gastronomicznych na PDŚJ. Przykładowo kluczem do przygotowania oferty może być kilka lokali specjalizujących się w kuchniach charakterystycznych dla krajów, przez które przechodzi Camino de Santiago (Litwa, Niemcy, Francja, Hiszpania, Portugalia). Lokale mogą wspólnie promować kuchnię regionalną Camino, jak również organizować eventy kulinarne w oparciu o nie.

Wielu turystów odwiedzających Pomorską Drogę Św. Jakuba nigdy nie będzie miało możliwości przejścia Camino od początku do końca, gdyż wiązałoby się to ze zbyt dużym wysiłkiem fizycznym oraz wymagałoby poświęcenia zbyt dużej ilości czasu. Oferta szlaku kulinarnego proponującego kuchnię z różnych krajów będzie więc namiastką podróży przez całą Europę, a także ciekawym urozmaiceniem dla często monotonnej, wielodniowej wędrówki. Szlak ten niósłby też ze sobą walor edukacyjny, poprzez informacje o regionach Starego Kontynentu, z którego wywodzą się podawane tradycyjne potrawy.

3. Kulinaria Pomorskie na Camino de Santiago – wybór typowych dla Pomorza potraw i smaków oraz stworzenie koszyka smaków pielgrzyma na PDŚJ. Dzięki takiej ofercie turysta będzie miał okazję spróbowania unikatowych, typowych dla pomorskiego potraw i produktów regionalnych.

Informacja o tych potrawach byłaby przedstawiona w przewodniku oraz na stronie www PDŚJ jako jeden z wyróżników szlaku na tle innych dróg jakubowych w kraju. Warto wykorzystać w tym aspekcie fakt, iż Jakub Apostoł jest patronem rybaków – w koszyku potraw regionalnych powinny dominować więc ryby. W ramach tego działania można oznakować i opisać te lokale, które przedstawią specjalną propozycję dla turystów przemierzających PDŚJ np. za okazaniem paszportu pielgrzyma dania regionalne w promocyjnej cenie.

4. Pomorski Worek Pielgrzyma – pakiet jakościowych pamiątek, których zakup może mieć miejsce ze zniżką po zdobyciu Certyfikatu PDŚJ.

Mogłyby się znaleźć w nim pomorskie suszone owoce i przetwory owocowe, wędzone i przetworzone ryby, dojrzewające wędliny, dobrej jakości kosmetyki, a także muszle i bursztyn. Wszystko zapakowane w worek podróżny wykonany z naturalnych. Po przebyciu wymaganego odcinka Pomorskiej Drogi pielgrzymi mieliby możliwość zakupu tego zestawu w promocyjnej cenie. Każdy z produktów wchodzących w skład pakietu powinien być jakościowy zapakowany i oznakowany logo PDŚJ.

5. Program Kredencjału (Paszportu) Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba – specjalnego paszportu wędrowcy / pielgrzyma. Wydanego w formie folderka / notesu, w którym można otrzymać pieczątki po odwiedzeniu kolejnych punktów na trasie PDŚJ. Program wzorowany na rozwiązaniach hiszpańskich, gdzie aby otrzymać certyfikat potwierdzający przebycie Camino należy przemierzyć przynajmniej 100 km.

Specjalnie zaprojektowane pieczątki mogłyby otrzymać osoby odwiedzające zabytki świeckie i sakralne, ale także punkty informacji turystycznej, wybrane miejsca noclegowe czy restauracje. Kredencjał byłby dowodem odbycia podróży po Camino w województwie pomorskim – po przejściu co najmniej 60 km turysta otrzymuje Certyfikat PDŚJ. Dzięki niemu może liczyć m.in. na atrakcyjną zniżkę podczas zakupu oryginalnych pamiątek, takich jak Pomorski Worek Pielgrzyma.

6. Opracowanie modelu i założeń dla Pomorskiej Albergue⁵ – Oberży Św. Jakuba – miejsca noclegowego z klimatem PDŚJ.

Powinny powstać jasne wytyczne, czym ma się charakteryzować takie miejsce. Podstawą powinno być rustykalne i solidne wyposażenie oraz wystrój wnętrza wykonane z materiałów tradycyjnych i naturalnych takich jak kamień i drewno. Niezbędnym elementem jest wygodne łóżko, które może mieć np. charakter siennika. W łazienkach i kuchniach takich miejsc rekomenduje się zastosowanie typowych dla dawnej wsi pomorskiej przedmiotów takich jak emaliowane miednice i wiadra, żeliwne zlewy, piece kaflowe czy meble kuchenne ozdobione kaszubskim wzorem. Każda oberża powinna mieć swoją unikalną nazwę oraz logo, które będą widniały zarówno na szyldzie obiektu jak również na pieczętce. W każdej oberży powinna znajdować się świetlica ze sporym stołem do wspólnych posiłków oraz kominkiem. Funkcje oberży mogą sprawować zarówno obiekty zaadoptowane na ten cel takie jak zabytkowe obórki, stajnie, kuźnie jak również nowo powstałe obiekty wybudowane np. z cegły rozbiórkowej, kamienia lub w technologii szachulcowej. Można zorganizować konkurs na projekt architektoniczny Pomorskiej Albergue. Należy także wybrać nazwę takiego miejsca, która będzie posiadała dobre skojarzenia u odbiorców – proponowana nazwa „Jakubówka”.

7. Rybackie Camino – osoba Św. Jakuba, uznawanego również za patrona rybaków jest doskonałym pretekstem, żeby przedstawić turystom rybackie tradycje i potencjał województwa pomorskiego.

Na trasie PDŚJ nie brakuje miejsc związanych z rybołówstwem – kutry rybackie wypływają w morze m.in. z Gdańska, Łeby i Ustki. Nie brakuje też rybackich przystani na wodach śródlądowych – jedna z nich znajduje się w Gardnie Wielkiej na Jeziorze Gardno. W miejscach tych turysta może zakupić świeże ryby lub spróbować charakterystycznych dla regionu ryb wędzonych. W Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach znajduje się też ekspozycja poświęcona dawnym metodom połowu ryb, jakie stosowali przed laty mieszkańcy regionu. Oferta Rybackiego Camino mogłaby się wiązać również ze zwiedzaniem latarni morskich w Gdańsku, Czołpinie i Ustce, które służą rybakom, by mogli zawsze bezpiecznie wrócić do portu. W ramach działania można wskazać także na różne gatunki ryb poławianych w województwie, zarówno tych słono jak i słodkowodnych, co będzie stanowiło dodatkowy element edukacyjny.

8. Camino w tempie *slow* – czyli odkrywanie PDŚJ połączone z poszukiwaniem kontaktu z ginącymi zawodami, kuchnią regionalną i noclegami w gospodarstwach agroturystycznych wykorzystujących tradycyjne metody uprawy roślin czy hodowli zwierząt.

---

⁵ Aubergue w językach łacińskich znaczy mniej więcej tyle co schronisko, schronienie. W średniowieczu oznaczało zajazd z karczmą. W języku polskim oberża jest pojęciem o węższym znaczeniu ograniczającym się do funkcji gastronomicznej. Czasami oberża stosowana jest synonimicznie do karczmy.

Oferta przygotowana specjalnie dla osób zmęczonych zgiełkiem wielkich miast i codzienną gonitwą za dobrobytem. W ramach oferty Camino w tempie slow mogą wyciszyć się i spróbować innego życia – bez dostępu do Internetu, nieustających telefonów i nerwowego spoglądania na zegarek. Marsz PDŚJ na łonie przyrody, połączony z odkrywaniem regionalnych potraw przyrządzonych tylko z ekologicznych składników oraz nieśpiesznym poznawaniem tradycji i kultury pomorskiego, może w przyszłości stanowić chętnie wybieraną ofertę wśród ponadprzeciętnie zamożnych turystów.

9. Pomorskie Muszle – wykorzystanie bałtyckich muszli do *brandingu* poszczególnych odcinków leżących na trasie PDŚJ. Każdemu z odcinków można by przyporządkować gatunek małży zamieszkujących wody Bałtyku. Przykładowo:

- Droga Gdańska – astarta północna,
- Żukowska – cyprina islandzka,
- Kartuska – małgiew płaskożar,
- Sierakowicka – omułek jadalny,
- Lęborska – rogowiec bałtycki,
- Słupska – sercówka drobna.

10. Mini Camino – przedstawienie na trasie Lębork-Łeba przebiegu całej Drogi Świętego Jakuba z Lęborka, aż do Santiago de Compostella.

W skali 1:1000 ukazane zostaną kolejne odcinki szlaku w tym niemiecki, francuski, hiszpański, portugalski. Na trasie Mini Camino znaleźć się mogą tablice ukazujące przebieg i atrakcje na Drogach Świętego Jakuba w poszczególnych krajach. Można by wykonać również miniaturowe landmarków wybranych miast znajdujących się na trasie do Santiago np. Bramę Brandenburską dla Berlina czy Wieżę Eiffla dla Paryża, co będzie stanowiło dodatkową atrakcję dla najmłodszych. Takie przedsięwzięcie może być prowadzone pod patronatem i ze wsparciem stowarzyszeń animujących rozwój Drogi Świętego Jakuba w poszczególnych krajach.

1.1.4. Produkt potencjalny Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba

Produkt potencjalny, czyli taki, jakim może się stać w przyszłości, zależy w dużej mierze od tego jak w najbliższych latach będzie się rozwijała Pomorska Droga Świętego Jakuba, gdyż w pierwszej kolejności niezbędne jest zadbanie o elementy produktu podstawowego, a w dalszej kolejności rozszerzonego. Zakładając, że ich wdrożenie będzie przebiegało obiecująco, wskazać można kierunki modyfikacji i ulepszeń, jakim PDŚJ może zostać poddana w przyszłości. Będą to na przykład:

1. **Produkt dedykowany turystom hiszpańskim** – turyści hiszpańscy doskonale znają postać Jakuba Apostoła, który to jest jednym z patronów Hiszpanii. Warto wykorzystać między innymi fakt posiadania relikwii świętego w kościele w Łebie. Warto także przygotować specjalną ofertę podczas Wielkiego Tygodnia, który w Hiszpanii cieszy się specjalnym zainteresowaniem (Semana

Santa – tradycja procesji). W okresie Wielkiej Nocy w Hiszpanii trwają 14 dniowe wakacje wielkanocne co może być doskonałym pretekstem do przygotowania oferty wypoczynku, obejmującej między innymi odwiedzenie Kalwarii Wejherowskiej, kościołów pod wezwaniem św. Jakuba. Turysta hiszpański jest przyzwyczajony do korzystania z bazy noclegowej w obiektach zabytkowych przystosowanych do celów turystycznych w tym dawnym klasztorów, pałaców tak zwanych paradores. W związku z tym warto wyselekcjonować takie obiekty noclegowe, które swoim klimatem jak i standardem spełnią oczekiwania turysty hiszpańskiego.

2. **Produkt dedykowany turystom niemieckim** – turysta niemiecki poszukuje często pakietów turystycznych, które zawierają zróżnicowane atrakcje przyrodnicze i kulturalne w połączeniu z turystyką aktywną. Dużym powodzeniem mogą cieszyć się rowerowe wycieczki pakietowe, które zawierają usługę przewozu bagażu, opcje całodziennego wyżywienia także w terenie. Dodatkowym atutem może być usługa przewodnicka w języku niemieckim, w ramach, której turyści poznają historię ziem Pomorza.
3. **Produkt dedykowany turystom skandynawskim** – turysta skandynawski poszukuje ofert opartych o autentyczne przeżycie, możliwość uczestnictwa w procesie przygotowania posiłku, poznania oryginalnych zawodów lub odwiedzenia miejsc, które zachowały się w stanie naturalnym. Dla podróżujących ze Skandynawii atrakcyjną propozycją będzie poznanie Pomorskiego w klimacie slow i wiejskim. Najczęściej turysta ten będzie podróżował własnym samochodem w gronie rodziny. Typowy pakiet będzie więc zawierał: możliwość zostawienia samochodu w jednym miejscu i rozpoczęcia wędrowki pieszej lub rowerowej trwającej 2-3 dni. Po czym powinien nastąpić transfer turystów do miejsca rozpoczęcia wędrowki. Dużym uznaniem może cieszyć się oferta wspólnego gotowania z gospodarzami czy szefami kuchni posiłków opartych o świeże warzywa i produkty żywnościowe z Pomorskiego.
4. **Rozszerzenie geograficzne** – czyli dodatkowe trasy i pętle Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba. Rozwój produktu PDŚJ o kolejne fragmenty szlaku (Wejherowski, Człuchowski czy Pelpliński), co będzie stanowiło zachętę do odwiedzenia Pomorza nawet dla tych osób, które miały już wcześniej okazję przejść inny fragment Drogi.

Otwarcie dodatkowej trasy będzie stwarzało możliwość poznania nowych miejsc i obserwacji innych widoków, a przede wszystkim będzie oznaczało rozszerzenie obszaru objętego ruchem turystycznym generowanym przez Drogę Św. Jakuba w województwie pomorskim. Dołączenie każdego kolejnego odcinka powinno wiązać się z jego dokładnym oznakowaniem i opisaniem na łamach przewodnika i strony internetowej. Docelowe wszystkie Drogi w województwie pomorskim powinny cechować się zbliżonym poziomem oferowanych usług, przede wszystkim w zakresie noclegu i wyżywienia.

5. **Aplikacja mobilna PDŚJ** – aplikacja wykorzystująca GPS, za pomocą której turyści podróżujący Camino będą mogli na bieżąco śledzić dokładny przebieg swojej trasy oraz znaleźć interesujące ich punkty na mapie. Dzięki niej turysta nigdy się nie zgubi, a znalezienie miejsca noclegowego, zabytkowego obiektu czy ciekawego wydarzenia będzie możliwe bez wcześniejszego planowania. Wskazana jest rozbudowa aplikacji o treści o charakterze przewodnika turystycznego, dodatkowo wykorzystujące technologię rozszerzonej rzeczywistości. Warto ją także wzbogacić w funkcję łączącą z portalami mediów społecznościowych, dzięki czemu użytkownik będzie mógł na bieżąco

informować swoich znajomych o przebytych dystansie i miejscu aktualnego pobytu.⁶ Aplikacja powinna być udostępniana bezpłatnie.

1.2. Kalendarium wydarzeń na Pomorskiej Drodze Świętego Jakuba

Wydarzenia stanowią bardzo istotny składnik turystycznych walorów kulturowych, gdyż mają moc generowania strumienia przyjazdowego ruchu turystycznego, który na co dzień nie jest notowany. Jako że obszar, przez który przebiega Pomorska Droga Św. Jakuba jest bardzo rozległy – obejmuje znaczną część województwa, w tym duże jednostki miejskie takie jak Gdańsk czy Słupsk – tak więc kalendarium wydarzeń jest niezwykle bogate. Dominują imprezy rodzinne takie jak festyny i koncerty muzyki popularnej, ale nie brakuje też imprez skierowanych do odbiorców niszowych, takich jak miłośnicy muzyki organowej lub bluesa. Odbywa się też sporo niewielkich imprez sportowo-rekreacyjnych np. rowerowych czy nordic walking. Szczególnie duży jest wybór różnego rodzaju wydarzeń w trakcie trwania sezonu letniego – od czerwca do połowy września. Przeważają w tym zakresie miejscowości położone nad Bałtykiem.

Do poniższego zestawienia wybrano te wydarzenia, które mogą znaleźć szczególne uznanie w oczach odbiorców docelowych produktu Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba. Starano się więc, aby znalazły się w nim eventy mogące zainteresować pielgrzymów oraz turystów aktywnych, grupowych i regionalnych. Po przeanalizowaniu tych wydarzeń wskazano propozycje innych, których organizacja przyczyniłaby się do popularyzacji Drog Św. Jakuba na Pomorzu (na czerwono w tabeli). Ich założenia zostały opisane pod tabelą.

W końcowej części zestawienia wskazano na wydarzenia o charakterze religijnym, które miały miejsce w ostatnim Roku Świętym Jakubowym, 2010. Odbył się wtedy szereg pielgrzymek pod patronem Jakuba Apostoła oraz zorganizowano wiele innych aktywności, które mogą być przykładem jak animować ruch turystyczny na PDŚJ. Niestety w przypadku większości z tych wydarzeń nie znaleziono opisu ich założeń lub przebiegu, ani informacji o następnych edycjach w latach kolejnych.

Tabela 1 Kalendarium wydarzeń na Pomorskiej Drodze Świętego Jakuba

Lp.	Nazwa imprezy	Data i miejsce	Zakres i założenia
1.	Otwarcie wystawy „Klimaty Camino”	I kwartał roku	Proponowane wydarzenie – opis poniżej tabeli.
2.	Misterium Męki Pańskiej na Górze Rowokół	marzec/ kwiecień Smołdzino	Przedstawienie misterium Męki Pańskiej wraz z wejściem na górę Rowokół.
3.	Smaki Camino	I połowa maja	Proponowane wydarzenie – opis poniżej tabeli.
4.	Bieg po muszlę św. Jakuba	II połowa maja	Proponowane wydarzenie – opis poniżej tabeli.
5.	Rajd rowerowy po	I połowa czerwca	Proponowane wydarzenie – opis poniżej tabeli.

⁶ Na wzór popularnej aplikacji Endomondo.

Lp.	Nazwa imprezy	Data i miejsce	Zakres i założenia
	muszlę św. Jakuba		
6.	Ogólnopolska Pielgrzymka Parafii Jakubowych na Jasną Górę	27 kwietnia 2013	W pielgrzymce wzięło udział około 1000 wiernych z ponad 20 parafii Jakubowych.
7.	Jarmark Gryfitów	Odbywa się w każdą niedzielę, od końca czerwca do początku września	Impreza odbywa się od 1998 roku pod hasłem: „Letnie Muzealne Spotkania z Historią, Sztuką i Folklorem”. Stałe punkty w programie Jarmarku Gryfitów to m.in.: kramy rękodzielników, twórców ludowych, plastyków, antykwariuszy i kolekcjonerów; pokazy historyczne; spektakle teatralne i występy zespołów muzycznych, konkursy i zabawy dla dzieci; możliwość robienia zdjęć w „monidle”; prezentacja stowarzyszeń, instytucji kultury oraz gmin i firm regionu; sprzedaż wydawnictw muzealnych oraz aktualne informacje o wystawach, zbiorach oraz imprezach organizowanych przez wszystkie oddziały Muzeum.
8.	Dni Otwarte Żuławskich Zabytków	22-23.06.2013 r. Nowy Dwór Gdański	Podczas dni otwartych udostępnione będzie blisko 30 ciekawych miejsc szczególnych dla historii regionu. Oprócz wystaw stałych i czasowych w muzeach będzie też można wziąć udział w wykładach i prelekcjach, konkursach i prezentacjach oraz zwiedzić miejsca na co dzień niedostępne.
9.	56. Międzynarodowy Festiwal Muzyki Organowej w Oliwie	28.06.-23.08.2013r. Katedra Oliwska w Gdańsku	Międzynarodowy Festiwal Muzyki Organowej w Katedrze Oliwskiej to najstarsze tego typu wydarzenie muzyczne w Polsce. Katedralne organy to instrument o niespotykanym brzmieniu, konstrukcji i możliwościach. Na coroczne festiwale zjeżdżają znakomici wirtuozi z całego świata. Przez dwa miesiące w 2013 roku odbędzie się 17 koncertów.
10.	Dni Morza w Ustce	30.06.2013 r. Ustka	Oficjalna inauguracja sezonu letniego w Ustce. W programie m.in. występy taneczne i muzyczne, a także liczne konkursy z nagrodami.
11.	XXXI Kartuski Festiwal Muzyki Organowej i Kameralnej	7.07.2013 r. Kartuzy	Koncert inauguracyjny Festiwalu odbywającego się w XIV-wiecznej kartuskiej Kolegiacie. Wstęp wolny.
12.	Festiwal Muzyki Organowej i Kameralnej	4 lipca – 8 sierpnia 2013 r. Kościół św. Jacka w Słupsku	Cykl koncertów odbywających się raz w tygodniu przez miesiąc organizowany przez Słupskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne. Podczas dorocznych festiwalowych koncertów prezentują się najwybitniejsi mistrzowie gry na organach (nie tylko polscy), znakomite zespoły kameralne, wirtuozi różnych instrumentów, soliści i chóry. Bezpлатny wstęp.
13.	Lech Fire Festival	05-06.07.2013	Pokaz sztucznych ogni – jedna z największych imprez pirotechnicznych w Polsce.
14.	Festiwal Blues w Leśniczówce	11-13.07.2013 r. Mirachowo	Bluesowy festiwal plenerowy, który odbywa się wśród mirachowskich lasów. W 2013 roku odbędzie się już 7. edycja, tego rozrastającego się z roku na rok

Lp.	Nazwa imprezy	Data i miejsce	Zakres i założenia
			wydarzenia. Wstęp wolny.
15.	Święto latarni	14.07.2013 r. Ustka	Impreza cykliczna o charakterze rodzinnym – piknik pod latarnią, nocne zwiedzanie latarni, liczne atrakcje dla dzieci. Organizowane z okazji międzynarodowego dnia latarni morskich.
16.	Wielki Odpust w Sanktuarium Matki Boskiej Sianowskiej Królowej Kaszub	20-29.07.2013 r. Sianowo	Na uroczystości odpustowe co roku do Sianowa ściągają liczne pielgrzymki z całego województwa. Oprócz bogatego programu nabożeństw na pielgrzymów zawsze czekają także kolorowe stragany.
17.	Międzynarodowa Wędrówka Jakubowa PTTK	25-27.07.2013 r.	Trasa: Gdańsk-Lębork.
18.	Lęborskie Dni Jakubowe	26-28.07.2013 r. Lębork	Podczas dorocznej imprezy odbywa się m.in. odpust, Międzynarodowy Złot Jakubów, Wręczanie statuetek złotego Lwa, Międzynarodowe spotkania z Folklorem, Bieg Uliczny św. Jakuba, koncerty gwiazd muzyki.
19.	Jarmark Dominikański	27 lipca-18 sierpnia 2013 r. Gdańsk	Gdański Jarmark św. Dominika jest najstarszą w Polsce imprezą plenerową handlowo-rozrywkową. W trakcie jego trwania na odwiedzających czeka ponad 1000 stoisk ze starociami, antykami, wyrobami artystycznymi, rzemieślniczymi i regionalnymi oraz wydarzenia kulturalne, artystyczne i koncerty.
20.	XXXI Kartuski Festiwal Muzyki Organowej i Kameralnej	28.07.2013 r. Kartuzy	II koncert Festiwalu odbywającego się w XIV-wiecznej kartuskiej Kolegiacie. Wstęp wolny.
21.	XXXI Kartuski Festiwal Muzyki Organowej i Kameralnej	4.08.2013 r. Kartuzy	III koncert Festiwalu odbywającego się w XIV-wiecznej kartuskiej Kolegiacie. Wstęp wolny.
22.	Wielki ogólnopolski rajd rowerowy „szlakiem zwiniętych torów”	4.08.2013 r. Ustka, Poddąbie, Rowy, Smołdzino, Gardna Wielka	Rajd rowerowy „szlakiem zwiniętych torów” organizowany jest przez Ustecki OSiR. Trasa rajdu pokrywa się w dużej mierze ze szlakiem św. Jakuba. Do wyboru są dwa dystanse: 25 lub 75 km.
23.	Święto „SYRENALIA”	15.08.2013 r. Ustka	W 2013 r. gwiazdą "Syrenaliów" będzie Arka Noego. W programie również rodzinny koncert dla dzieci zespołu Zejman & Garkumpel.
24.	XIII Mistrzostwa Polski w Wypłukiwaniu Bursztynu „Złoto Bałtyku-Ustka 2013”	17.08.2013 r. Ustka	Zabawa dla całej rodziny polegająca na wypłukaniu jak największej ilości bursztynu.
25.	XXXI Kartuski Festiwal Muzyki Organowej i Kameralnej	18.08.2013 r. Kartuzy	IV, ostatni koncert Festiwalu odbywającego się w XIV-wiecznej kartuskiej Kolegiacie. Wstęp wolny.
26.	Święto Dwumiasta Słupsk-Ustka, Święto Ryby	18-19.08.2013 r. Słupsk	Słupskie "Święto Ryby", to święto polskich rybaków morskich i śródlądowych oraz przetwórców branży rybnej. Impreza dla miłośników potraw z ryb, którą uzupełniają koncerty i inne wydarzenia plenerowe. W 2012 roku odbyła się również rowerowa gra

Lp.	Nazwa imprezy	Data i miejsce	Zakres i założenia
			miejska, konkursy, zmagania kulinarne.
27.	W rytmie Camino	I połowa września	Proponowane wydarzenie – opis poniżej tabeli.
28.	Rajd Nordic Walking po muszlę św. Jakuba	II połowa września	Proponowane wydarzenie – opis poniżej tabeli.
WYDARZENIA O CHARAKTERZE RELIGIJNYM, KTÓRE ODBYŁY SIĘ W ROKU JAKUBOWYM 2010 (nie znaleziono informacji o nich w latach kolejnych)			
29.	Rozpoczęcie roku Jakubowego	14.02.2010, Sanktuarium św. Jakuba w Lęborku	Wprowadzenie Laski Jakubowej i uroczyste rozpoczęcie Roku Jakubowego 2010 – Msza św. pod przewodnictwem ks. Inf. S.Grunta.
30.	Powiatowa Pielgrzymka Cechu Rzemiosł Różnych	24.04.2010	Pielgrzymka do Lęborka.
31.	Pielgrzymka Dzieci Pierwszokomunijnych do Łeby	12.06.2010	
32.	Pielgrzymka Budowlanców	24.07.2010 Łeba	
33.	Pielgrzymka rowerowa "od Jakuba do Jakuba" z Lęborka do Łeby	lipiec/sierpień	Franciszkańska Pielgrzymka Rowerowa "od Jakuba do Jakuba", co roku bierze w niej udział ok. 50 osób
34.	Pielgrzymka do św. Jakuba Apostoła w Łebie	sierpień	Jednodniowa pielgrzymka z Lęborka do Łeby.
35.	Pielgrzymka czcicieli św. Jakuba	28.08.2010 Człuchów	
36.	Pierwsza Wojewódzka Pielgrzymka Związku Pszczelarzy	26.09.2010	Pielgrzymka do Lęborka.
37.	Pielgrzymka miejscowości pod patronatem św. Jakuba	23.10.2010 Człuchów	
38.	Pielgrzymka Parafii Jakubowych	4.12.2010 Lubichowo	
39.	Msze święte za społeczność lęborską oraz tych, którym kult Świętego jest bliski	Lębork	Od marca 1998 roku w każdą pierwszą niedzielę miesiąca zaczęto odprawiać Mszę świętą za przyczyną św. Jakuba Ap. patrona Lęborka w intencji społeczności lęborskiej oraz wszystkich, dla których kult Św. Jakuba Apostoła jest bliski. Msze te są odprawiane aż po dzień dzisiejszy.
40.	Inne aktywności organizowane przez Duszpasterzy kościoła Św. Jakuba Apostoła	Lębork	Corocznie są również organizowane przez duszpasterzy kościoła Św. Jakuba Apostoła liczne wydarzenia kulturalne takie jak: jakubowe spotkanie dzieci (festyn dla dzieci), coroczne konkursy na rzeźbę św. Jakuba oraz konkursy malarskie i literackie, bieg jakubowy, koncerty chórów kościelnych, festiwal piosenki religijnej Communion, stragany ze stoiskami książek katolickich, wystawy, ewangelizacja uliczna "katolicy na ulicy".

Źródło: Opracowanie własne.

Powyższe zestawienie jest zbiorem przykładowych wydarzeń, które mogą zainteresować turystów kroczących PDŚJ. Wskazane jest, aby na stronie internetowej poświęconej pomorskiej Camino, publikowane było regularnie uaktualniane kalendarium wskazujące na atrakcyjne możliwości spędzenia czasu. Tworząc takie kalendarium należy mieć w pamięci, iż turyści mogą mieć wiele różnych zainteresowań i podczas wędrówki Camino będą zainteresowani również innymi doświadczeniami. Więc oprócz wydarzeń ściśle związanych z PDŚJ, takich jak np. „Smaki Camino” oraz tych o charakterze duchowym (pielgrzymki, odpusty), w kalendarium powinny się znaleźć również inne eventy niezwiązane tematycznie ze szlakiem jakubowym, lecz mogące zainteresować docelowe grupy odbiorców. Powinny to być wydarzenia odbywające się w miejscowościach, przez które przebiega PDŚJ takie jak festyny, koncerty, pokazy sztucznych ogni, rajdy rowerowe czy warsztaty rękodzielnicze.

1.2.1. Proponowane nowe wydarzenia

Obecnie w miejscowościach zlokalizowanych na Pomorskiej Drodze Świętego Jakuba brakuje wydarzeń poświęconych temu tematowi. Wyjątek stanowią pielgrzymki, które odbywają się mniej lub bardziej regularnie między Lęborkiem i Łebą, które są jednak imprezami organizowanymi parafialnie i turystyka z regionu, kraju czy zagranicy nie ma możliwości dowiedzenia się o nich. Konieczne jest więc wzbudzenie zainteresowania PDŚJ poprzez stworzenie imprez wizerunkowych o charakterze otwartym, które przybliżą różnym grupom turystów, nie tylko religijnych, ideę podróżowania Camino de Santiago. Poniżej wskazano przykładowe tematy imprez, jakimi można by wzbudzić ciekawość odbiorców oraz opisano podstawowe założenia do ich organizacji.

- **Wystawa „Klimaty Camino” – I kwartał roku**

Wystawa fotograficzna, podczas której prezentowane są najatrakcyjniejsze zdjęcia z PDŚJ zgłoszone do corocznego konkursu. Inauguracja wystawy powinna odbywać się na początku roku w formie uroczystego wernisażu, który mógłby zostać uświetniony występem artystycznym. Podczas wystawy można by zaprezentować także zdjęcia z odcinka Camino przebiegającego przez kraj partnerski, którego kultura i kulinaria będą prezentowane w dalszej części roku w trakcie wydarzeń „Smaki Camino” oraz „W rytmie Camino”. Organizacja otwarcia wystawy w I kwartale będzie także dogodną okazją do przedstawienia osiągnięć z roku ubiegłego oraz planu wydarzeń w roku bieżącym. W kolejnych miesiącach wystawa powinna być wykorzystywana do promocji wewnętrznej i prezentowana w różnych miejscach na obszarze województwa. Fotografie z wystawy doskonale znajdują się także na targach turystycznych.

- **Smaki Camino – I połowa maja**

Temat imprezy poświęcony tradycji kulinarnej innego europejskiego kraju, przez który przebiega Droga św. Jakuba. Co roku prezentowane byłoby inne państwo, a wraz z nim tradycyjne potrawy oraz informacje na temat Camino w tym kraju. Prezentowana byłaby też wystawa zdjęć ze szlaku w tym kraju przygotowana na początku roku na wernisaż „Klimaty Camino”. Wydarzenia w pierwszym roku powinny być poświęcone Hiszpanii jako miejscu, w którym leży cel wszystkich Dróg św. Jakuba czyli Santiago de Compostela. Do współorganizacji imprezy należy zaprosić organizację zarządzającą DŚJ w wybranym państwie oraz szefów kuchni pomorskich z restauracji, które serwują kuchnię danego

kraju. Z pomocą szefów kuchni można zorganizować warsztaty kulinarne oraz pokazy *live cooking*. Impreza powinna co roku odbywać się w innej miejscowości na PDŚJ.

- **Bieg po muszlę św. Jakuba – II połowa maja**

Impreza sportowo-rekreacyjna skierowana do różnych grup odbiorców dzięki urozmaiconemu programowi i różnym dystansom, na których odbywałyby się biegi. Najdłuższy z nich (np. na 10 km lub półmaraton) byłby kluczowym punktem wydarzenia, przeznaczonym dla osób wprawionych w bieganiu. Na krótszych dystansach mogłyby biegać także dzieci i osoby starsze np. w „Biegu Seniora”. Rekomendowane jest także przeprowadzenie dwóch sztafet – rodzinnej i drużynowej. W tej pierwszej mogą wziąć udział rodziny 3-5 osobowe, które rywalizują w różnych sportowych zadaniach takich jak skoki w workach czy bieg z muszlą na czubku głowy oraz laską pielgrzyma. Z kolei do sztafety drużynowej można by zaprosić zespoły kilkusobowe (np. z jednej parafii), które zamiast tradycyjnej lekkoatletycznej pałeczki przekazywałyby sobie laskę pielgrzyma oraz woreczek muszli. Wszyscy uczestnicy imprezy powinni otrzymać pamiątkowe medale w kształcie muszli z logo PDŚJ, a zwycięzców można uhonorować trofeami przygotowanymi z wykorzystaniem muszli pochodzących z Hiszpanii wraz z oficjalnym zaproszeniem z Santiago do przebycia ostatnich 100 km Camino.

- **Rajd rowerowy po muszlę św. Jakuba – I połowa czerwca**

Impreza o charakterze sportowo-rekreacyjnym, podczas której zadaniem uczestników jest przejechanie rowerem wskazanego odcinka PDŚJ. Rajd może się odbywać na dwóch dystansach – „rodzinnym” (np. 25 km) i „dla wytrwałych” (np. 75 km). Pierwsza oferta miałaby charakter typowo rekreacyjny. Amatorzy jazdy na dwóch kółkach będą mieli okazję poznać atrakcyjne miejsca zlokalizowane na Pomorskiej Camino. Podczas jednego lub dwóch postojów na trasie miałyby miejsce animacja skierowana do najmłodszych uczestników rajdu np. poszukiwanie ukrytych muszelek, które zakończone byłoby słodkimi nagrodami. Rajd „dla wytrwałych” skierowany byłby do osób, które regularnie jeżdżą na rowerze i chciałyby przebyć większą odległość. Meta obu rajdów powinna mieć miejsce w tej samej lokalizacji, gdzie na wszystkich uczestników czekać będzie poczęstunek oraz pamiątki potwierdzające udział w imprezie.

- **W rytmie Camino – I połowa września**

Impreza, której motywem przewodnim jest kultura i muzyka jednego z krajów partnerskich, znajdującego się na Drodze św. Jakuba w Europie. W miejscowości znajdującej się na Pomorskiej Drodze zaproszeni artyści zagraniczni prezentować będą swoją twórczość. Aby grono odbiorców było możliwie szerokie oprócz twórców muzyki folkowej warto też zaprosić artystów nowoczesnych, którzy w swojej muzyce wykorzystują tradycyjne elementy. „W rytmie Camino” początkowo mogłoby być wydarzeniem jednodniowym, lecz z czasem warto je rozciągnąć na weekend. Podobnie jak w przypadku „Smaków Camino”, impreza powinna odbywać się co roku w innej lokalizacji.

- **Rajd Nordic Walking po muszlę św. Jakuba – II połowa września**

Ostatnia z trzech dorocznych imprez rekreacyjnych z cyklu „Po muszlę św. Jakuba”, tym razem skierowana do miłośników maszerowania z kijkami, czyli Nordic Walking. Mogłaby się odbywać na trzech dystansach np. 5, 10 i 20 km. Na zakończenie imprezy wszyscy uczestnicy częstowani są

tradycyjnymi smakołykami, które wchodzi w skład koszyka Pomorskich Kulinariów Camino. Na mecie czekają też pamiątkowe medale w kształcie muszli.

1.3. Główne formy turystyki na Pomorskiej Drodze Św. Jakuba

Różnorodność definicji turystyki oraz mnogość form, jakie turystyka może przybierać stwarza trudności w rozróżnieniu typów turystów, którzy będą przebywać na Pomorskiej Drodze Świętego Jakuba. Każdy z odwiedzających będzie miał bowiem indywidualny cel podróży, który często będzie mieszkanką różnorodnych motywacji np. wypoczynkowych, edukacyjnych i sportowych. Niemniej jednak wyszczególnienie dominujących form ruchu turystycznego jest konieczne, by móc precyzyjnie określić docelowe grupy odbiorców produktu oraz zaproponować oferty, które spotkają się z zainteresowaniem rynkowym.

Do określenia wiodących form turystyki na PDŚJ przyjęto więc kryterium, które jest najczęściej stosowane w literaturze przedmiotu – jest to wiodący motyw podróży turysty. Na tej podstawie wyszczególniono trzy główne rodzaje turystyki, które będą dominowały na Camino w województwie pomorskim. Są to:

Turystyka religijna – turystyka, której motywem są przede wszystkim aspekty religijne lub religijno-poznawcze. Wiąże się to z podróżami do miejsc związanymi z historią religii, żywotem świętych i błogostawionych, obiektów sakralnych, miejsc kultu religijnego, czy też z udziałem w wydarzeniach o charakterze religijnym.⁷ Jedną z form turystyki religijnej jest turystyka pielgrzymkowa, której celem jest podróż do miejsc kultu religijnego, motywowana np. chęcią wyrażenia wdzięczności lub prośby.

Turystyka poznawcza (krajoznawcza) – turystyka krajoznawcza jest formą turystyki, której głównym celem jest zwiedzenie określonego obiektu, miejsca, miejscowości czy regionu. Dominuje w niej motyw poznawczy, który połączony jest z celami edukacyjnymi i rekreacyjnymi.⁸ W ramach turystyki poznawczej wyróżnić można szereg różnych form turystyki, które mogą być realizowane na Pomorskiej Drodze Świętego Jakuba np. turystyka przyrodnicza, kulturowa, kulinarna, ekoturystyka czy *slow travel*.

Turystyka kwalifikowana (aktywna) – turystyka łącząca poznawanie świata z pewnym wysiłkiem fizycznym. Wymaga ona odpowiedniego przygotowania kondycyjnego i sprzętowego. Wiąże się przede wszystkim z zaspokajaniem potrzeb ruchu i wysiłku fizycznego, a w pewnym stopniu także przyrodniczych, kulturowych czy informacyjno-poznawczych. Przykładem turystyki kwalifikowanej jest turystyka piesza, rowerowa, żeglarska, narciarska czy jeździecka.⁹

Dla poszczególnych odmian turystyki przygotowano propozycje ofert, które będą zaspokajały specyficzne potrzeby odbiorców uprawiających daną formę turystyki (tabela poniżej). W dalszej części dokumentu wybrane typy ofert zostały opisane szczegółowo w postaci przykładowych

---

⁷ T. Jędrzyak, „Turystyka kulturowa”, PWE, Warszawa 2008.

⁸ W. Kurek, „Turystyka”, PWN, Warszawa 2007.

⁹ W.W. Gaworecki, „Turystyka”, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2003.

pakietów gotowych do komercjalizacji. W tabeli wskazano też na okresy w trakcie roku, podczas których zainteresowanie skorzystaniem z danej oferty będzie największe.

Tabela 2 Typy ofert turystycznych dedykowane poszczególnym formom turystyki

Formy turystyki		Typy ofert	Pory roku
Turystyka religijna		<ol style="list-style-type: none"> 1. Pomorskie Camino – kościoły św. Jakuba – 14-dniowy pakiet przygotowany z myślą o turystach chcących odwiedzić wszystkie kościoły pw. Św. Jakuba znajdujące się na Camino – od Tuji, aż po Łebę. W ramach oferty turysta otrzymuje gwarancję zwiedzenia kościoła z przewodnikiem np. kapłanem z danej parafii. Oferta szczegółowo opisana w ramach przykładowych pakietów gotowych do komercjalizacji. 2. Camino od wschodu do zachodu – pełen pakiet noclegów i wyżywienia (również suchego prowiantu) dla turystów zmierzających w kierunku Santiago w Hiszpanii, dla których województwo pomorskie będzie jednym z wielu etapów w długiej wędrówce. W ramach pakietu powinny być zagwarantowane noclegi w niskiej i stałej cenie na odcinku od Elbląga aż do Pałowa. 3. Z Sianowa do Łeby – od Matki Boskiej Królowej Kaszub do relikwii Św. Jakuba – 3-dniowa oferta z dwoma noclegami, skierowana do pielgrzymów, którym bliski jest kult maryjny. 	Ruch turystyczny możliwy od wiosny do jesieni, z większym natężeniem w lipcu, gdyż na 25 dzień tego miesiąca przypada święto liturgiczne ku czci Jakuba Starszego Apostoła.
Turystyka poznawcza		<ol style="list-style-type: none"> 4. Wypoczywam i poznaję Pomorską Drogę Świętego Jakuba – oferta spędzenia intensywnych 7 dni dla turysty samochodowego, który pragnie zarówno poznać najciekawsze zabytki Pomorza zlokalizowane na PDŚJ, jak również uczestniczyć w warsztatach edukacyjnych np. kulinarnych, garncarskich, tkackich. Dodatkowo 2 dni poświęcone na rekreację i wypoczynek np. plażowanie w Słowińskim Parku Narodowym. 5. Camino w rytmie slow – 7-dniowy pakiet dla osób szukających wyciszenia oraz kontaktu z tradycją i kulturą regionu. Oferta szczegółowo opisana w ramach przykładowych pakietów gotowych do komercjalizacji. 	Od wiosny do jesieni, z podwyższonym natężeniem w okresie letnich wakacji szkolnych.
Turystyka kwalifikowana (aktywna)	Turystyka piesza	<ol style="list-style-type: none"> 6. 20 dni na Camino – oferta przejścia całej PDŚJ z Elbląga do Pałowa, w ramach której posiadacz Kredencjału Pomorskiego będzie miał możliwość skorzystania z oferty noclegów i wyżywienia we wskazanych obiektach w niższej cenie. W programie wycieczki oprócz poznawania zabytkowych kościołów Pomorza, powinny znaleźć się liczne atrakcje o charakterze świeckim – muzea, miejsca typowo wypoczynkowe i atrakcyjne 	Od wiosny do jesieni.

	<p>przyrodniczo.</p> <p>7. Fly, walk & eat – pakiet przygotowany z myślą o turystach zagranicznych, przede wszystkim z Hiszpanii. Oferta obejmuje przelot do Gdańska i z powrotem, wszystkie noclegi, wyżywienie oraz opiekę przewodnika.</p>	
Turystyka rowerowa	<p>8. Camino rowerem – oferta spędzenia 7 dni podążając PDŚJ na dwóch kółkach. Niewielka średnia dzienna długość trasy (30 km) daje możliwość zwiedzenia największych atrakcji Pomorza oraz wszystkich kościołów jakubowych na PDŚJ od Malborka aż po Łebę. Oferta szczegółowo opisana w ramach przykładowych pakietów gotowych do komercjalizacji.</p> <p>9. Rowerem bez zmartwień – oferta skierowana do wszystkich osób, które chętnie poznają Camino na rowerze, lecz nie posiadają własnego sprzętu. W ramach pakietu turysta może wypożyczyć wygodny rower specjalnie przystosowany do dłuższych podróży – wyposażony m.in. w sakwy, oświetlenie i błotniki oraz mapę trasy, kask. Na trasie zapewniony jest serwis, wszystkie noclegi oraz pełne wyżywienie łącznie z całodziennym prowiantem na podróż. Za dodatkową opłatą istnieje możliwość przewozu bagaży oraz jazdy z rowerowym przewodnikiem, który zadba o wszystkie szczegóły. Tego typu pakiety cieszą się bardzo dużą popularnością w Hiszpanii.</p> <p>10. Camino na weekend – oferta przygotowana z myślą o turyście regionalnym, który poszukuje ciekawej opcji spędzenia wolnego czasu niedaleko od miejsca zamieszkania. Turysta ten chętnie skorzysta z możliwości krótkiej wycieczki rowerowej lub Nordic Walking. Oferta szczegółowo opisana w ramach przykładowych pakietów gotowych do komercjalizacji.</p>	<p>Od wiosny do jesieni ze szczególnym uwzględnieniem weekendów i tzw. długich weekendów.</p>
Narciarstwo biegowe	<p>11. Śnieżny marsz Pomorską Drogą Świętego Jakuba na trasie Łębork – Łeba, Łeba – Rowy, Rowy – Ustka. Oferta przeznaczona zarówno dla doświadczonych jak i początkujących adeptów narciarstwa biegowego. Możliwość odbycia wspólnego marszu-pielgrzymki na poszczególnych etapach PDŚJ. Zorganizowane rajdy zarówno dla mieszkańców regionu jak i turystów pielgrzymkowych z całej Polski. W pakiecie wypożyczenie nart, instruktor narciarstwa, spanie i regionalne potrawy.</p>	<p>Okres zalegania pokrywy śnieżnej – głównie od połowy grudnia do końca lutego.</p>
Nordic walking	<p>12. Nordic Walking na PDŚJ – wykorzystanie tras Nordic Walking znajdujących się w sąsiedztwie PDŚJ do zbudowania oferty aktywno-religijnej np. noclegi w domach pielgrzymia. Wskazane jest zintegrowanie oferty PDŚJ i certyfikowanych tras NW zlokalizowanych w ramach Pomorskich Parków Nordic Walking</p>	<p>Od wiosny do jesieni ze szczególnym uwzględnieniem weekendów i tzw. długich weekendów.</p>

		(Wejherowo, Linia, Stilo). 13. Camino na weekend – oferta przygotowana z myślą o turystyce regionalnym, który poszukuje ciekawej opcji spędzenia wolnego czasu w niedalekiej odległości od miejsca zamieszkania. Turysta ten chętnie skorzysta z możliwości krótkiej wycieczki rowerowej lub Nordic Walking. Oferta szczegółowo opisana w ramach przykładowych pakietów gotowych do komercjalizacji.	
	Turystyka żeglarska	14. Żegluga kabotażowa (wzdłuż wybrzeża) z Gdańska do Łeby i z Ustki do Łeby. Oferta skierowana do miłośników żeglarstwa, dla których odwiedziny w kościołach jakubowych będą stanowiły atrakcyjny cel podróży. Możliwość zorganizowania pielgrzymki morskiej z różnych miejscowości do relikwii Jakuba Apostoła w Łebie, z okazji dnia Świętego.	Od maja do września z większym natężeniem w lipcu, gdyż na 25 dzień tego miesiąca przypada święto liturgiczne ku czci Jakuba Starszego Apostoła.
	Turystyka jeździecka	15. Możliwość organizacji wycieczek konnych z wykorzystaniem infrastruktury reaktywowanego Szlaku pieszo-konnego im. Daniela Chodowieckiego, który docelowo ma prowadzić z Gdańska do Berlina. Od Trójmiasta, przez Żukowo i Kartuzy, aż po Sierakowice przebieg szlaku jest bardzo zbliżony do PDŚJ, co stwarza szansę na zaproszenie na Camino miłośników jeździectwa.	Od wiosny do jesieni ze szczególnym uwzględnieniem weekendów i tzw. długich weekendów.

Źródło: opracowanie własne.

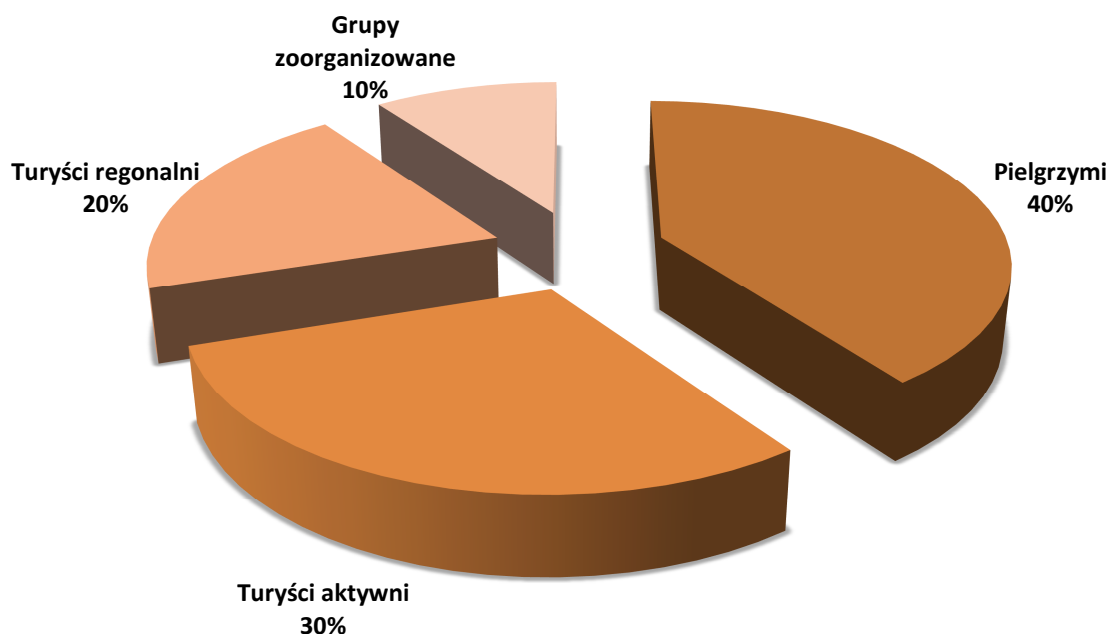
2. Segmentacja grup odbiorców oferty Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba

Realizowane na Pomorskiej Drodze Świętego Jakuba formy turystyki będą przekładały się bezpośrednio na typy odbiorców, jacy się na niej zjawią. W ramach docelowych grup odbiorców produktu PDŚJ wyróżnić należy więc cztery wiodące segmenty:

- Pielgrzymi,
- Turyści aktywni,
- Turyści regionalni,
- Grupy zorganizowane.

Zakłada się, iż w ramach tych czterech grup skupi się około 95% całego ruchu turystycznego jaki będzie miał miejsce na pomorskiej Camino.

Ilustracja 3 Szacowany udział poszczególnych grup odbiorców w ruchu turystycznym na PDŚJ

Źródło: opracowanie własne.

W dalszej części rozdziału opisano poszczególne grupy odbiorców, określając profil psychologiczny i demograficzny oraz wskazując na następujące elementy charakterystyczne:

- **Okres aktywności** – w tym elemencie wskazano na pory roku lub miesiące, w których przedstawiciele danego segmentu najczęściej odwiedzają PDŚJ.
- **Długość pobytu** – szacunkowa liczba dni, jaką członkowie tej grupy najczęściej spędzą na Camino w pomorskim.

- **Szacowany dzienny budżet na osobę** – wskazuje na możliwości finansowe przedstawiciela danego segmentu podczas wyjazdu turystycznego i definiuje jego fundusz swobodnej decyzji na PDŚJ.
- **Główne zainteresowania** – określenie podstawowych motywatorów wyruszenia na Camino i walorów, które będą stanowiły dla danej grupy największe atrakcje.
- **Preferowany nocleg** – rodzaj obiektu noclegowego, który będzie najlepiej spełniał potrzeby docelowej grupy odbiorców.

Pielgrzymi

NA PDŚJ w przyszłości powinni stanowić około 30% przemierzających Drogę turystów. Grupa ta będzie najmniej podatna na sezonowość. W jej skład wejdą zarówno pielgrzymi podróżujący samotnie jak i w małych grupach. Taka jest bowiem specyfika pielgrzymowania na Camino. Pojawia się w tej grupie również duże i zorganizowane pielgrzymki, do których przywykli polscy wierni. Na początku zdecydowaną większość będą stanowili Polacy, a z czasem, gdy produkt PDŚJ zostanie wypromowany, pojawią się wśród nich także obcokrajowcy np. Niemcy, Hiszpanie czy Skandynawowie.

- **Okres aktywności:** od kwietnia do października
- **Długość trwania pobytu:** od 2 do 21 dni
- **Szacowany dzienny budżet na osobę:** do 50 - 100 PLN
- **Główne zainteresowania:** obiekty sakralne, miejsca kultu religijnego, wydarzenia takie jak odpusty czy rekolekcje
- **Preferowany nocleg:** dom pielgrzyma, noclegownia przy obiekcie sakralnym, schronisko, szkoła

Turyści aktywni

Osoby prowadzące aktywny tryb życia. Zakładamy, że odkryją oni na nowo turystykę pieszą i będą stanowili około 40% odwiedzających szlaki jakubowe na Pomorzu. Wizyta na Pomorskiej Drodze Św. Jakuba będzie oznaczała dla nich przede wszystkim realizację pasji związanej z aktywnością fizyczną, a nie celu duchowego. Ważnym magnesem są dla nich również walory kulturowe czy przyrodnicze obszaru. W tej grupie znajdują się osoby maszerujące z plecakiem, kijkami i jeżdżące na rowerach. Po stworzeniu odpowiednich warunków, do tego grona mogą dołączyć także miłośnicy narciarstwa biegowego, jazdy konnej lub żeglarstwa. Od wydarzeń o charakterze religijnym, atrakcyjniejsze będą dla nich imprezy sportowe. Chętnie wezmą udział w imprezach takich jak bieg czy rajd. Większość turystów aktywnych będzie poszukiwała ekonomicznych obiektów noclegowych lub też pól namiotowych.

- **Okres aktywności:** od kwietnia do października; plus okres zalegania pokrywy śnieżnej (narciarze biegowi)
- **Długość pobytu:** 2-7 dni
- **Szacowany dzienny budżet na osobę:** 100-150 PLN dziennie
- **Główne zainteresowania:** przyroda, najważniejsze atrakcje kulturowe, wydarzenia sportowo-rekreacyjne takie jak biegi, rajdy i marsze

- **Preferowany nocleg:** gospodarstwo agroturystyczne, pole namiotowe, schronisko, hostel, pensjonat

Turyści regionalni

Mieszkańcy woj. pomorskiego na Camino przyjadą zachęceni interesującą ofertą spędzenia czasu wolnego np. koncertem czy rajdem rowerowym. Duży udział w tej grupie będą miały rodziny z dziećmi. Rzadko skorzystają z oferty obiektów noclegowych. Ich pobyt na PDŚJ będzie miał charakter bardziej familijny i aktywny, niż religijny.

- **Okresy aktywności:** od maja do września
- **Długość pobytu:** 1-2 dni
- **Szacowany dzienny budżet na osobę:** do 70 PLN
- **Główne zainteresowania:** wydarzenia kulturalne i sportowo-rekreacyjne, najcenniejsze zabytki kulturowe, miejsca atrakcyjne przyrodniczo
- **Preferowany nocleg:** częściej bez noclegu, ewentualne gospodarstwo agroturystyczne lub pensjonat

Grupy zorganizowane

Najzamożniejsza grupa, w której znaczącą część (nawet 50%) w przyszłości mogą stanowić obcokrajowcy, którzy poznali już Camino w innych krajach. Ich pobyt na odcinku Pomorskim będzie krótszy niż w przypadku grup pielgrzymkowych, gdyż odwiedzając region będą zainteresowani także innymi atrakcyjnymi miejscami. Pomorska Droga Świętego Jakuba może być hasłem, które zachęci ich do wizyty w pomorskim, będą oni jednak chcieli wykorzystać pobyt także do zwiedzenia pozostałych głównych atrakcji regionu. Turyści grupowi powinni się pojawić na PDŚJ wraz z początkiem komercjalizacji ofert PDŚJ przez biura podróży.

- **Okresy aktywności:** od maja do października
- **Długość trwania pobytu:** 7 dni
- **Szacowany dzienny budżet na osobę:** 150-250 PLN
- **Główne zainteresowania:** zabytkowe obiekty sakralne i inne znaczące atrakcje kulturowe niekoniecznie znajdujące się bezpośrednio na PDŚJ. Miejsca najatrakcyjniejsze przyrodniczo. Kulinaria pomorskie. Najważniejsze atrakcje turystyczne w pomorskim (bursztyn, starówka Gdańska, Zamek w Malborku).
- **Preferowany nocleg:** w obiekcie o wyższym standardzie takim jak: hotel, zajazd, pensjonat

3. Sposób komercjalizacji produktu turystycznego Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba

Turystyka może stanowić istotne źródło dochodu dla społeczności zamieszkującej tereny wzdłuż Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba. Dzięki realizacji zamierzonych działań, odtwarzających Camino na Pomorzu, możliwe jest zwielokrotnienie ruchu turystycznego na szlakach pieszych, a co za tym idzie znaczący wzrost konsumpcji turystycznej wzdłuż nich.¹⁰ Aby tak się stało, niezbędne jest zapewnienie podaży dóbr i usług na odpowiednim poziomie. Jak wykazała analiza są obecnie miejsca na PDŚJ, gdzie większa grupa pielgrzymów miałaby problemy ze znalezieniem miejsca świadczącego podstawową usługę, niezbędną dla występowania ruchu turystycznego – nocleg. Należy przyjąć, iż z wraz z wykreowaniem mody na podróże PDŚJ, tego typu braki zostaną zapełnione przez rynek. Jednakże obecnie brakuje również zorientowanego na turystę podmiotu, który kompleksowo odpowiadałby za zarządzanie, konserwację i promocję Camino oraz stymulowałby jej rozwój. Powstanie niniejszego opracowania jest zatem milowym krokiem w budowie rynkowo atrakcyjnego produktu turystycznego PDŚJ.

W tym rozdziale zawarto treści, wskazujące na praktyczne rozwiązania modelowe, niezbędne do wdrożenia i zarządzania tak złożonym produktem turystycznym, jakim niewątpliwie jest Pomorska Droga Świętego Jakuba. W dalszej części podano też możliwe kierunki komercjalizacji oferty zbudowanej w oparciu o elementy produktu PDŚJ.

3.1. Opis modelu wdrażania i zarządzania produktem turystycznym Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba

W niniejszym podrozdziale wskazane zostały rekomendowane kierunki działań, od których podjęcia w dużej mierze zależeć będzie skuteczność wprowadzenia na rynek atrakcyjnej oferty turystycznej zbudowanej na bazie Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba. W dalszej części wskazano również zadania, które powinny znaleźć się w gestii organizacji odpowiedzialnej za zarządzanie, promocję i rozwój Camino w regionie. Rekomendacje zawarte w poniższych dwóch podrozdziałach zostały oparte o doświadczenia zachodnich krajów europejskich, w których szlaki jakubowe są kompleksowo rozwijane od lat 90. XX wieku, a rynek ofert turystycznych poświęconych temu tematowi jest bardzo rozbudowany.

3.1.1. Rekomendacje optymalnych rozwiązań dla systemu wdrażania produktu

Oferta turystyczna Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba ma szansę na komercjalizację dopiero, kiedy w jej współtworzenie zaangażują się różnorodne podmioty z branży turystycznej, samorządu lokalnego i NGO wspólnie zainteresowane zbudowaniem produktu turystycznego i jego promocją.

¹⁰ Konsumpcja turystyczna to wartość dóbr i usług użytych w celu bezpośredniego zaspokojenia potrzeb zgłaszanych przez turystów.

Zakłada się, że konieczna jest współpraca następujących typów podmiotów w celu umożliwienia kreacji wspólnego produktu turystycznego PDŚJ:

- Parafie, w których znajdują się kościoły pod wezwaniem św. Jakuba
- Właściciele obiektów noclegowych zlokalizowanych przy trasie PDŚJ
- Operatorzy głównych atrakcji turystycznych położonych przy PDŚJ np. Żuławskiego Parku Historycznego, Muzeum Volkswagena w Żukowie, Parku Miniatur w Stryszej Budzie, Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach, Słowińskiego Parku Narodowego,
- Lokalne i Regionalne Organizacje Turystyczne w tym: Pomorska Regionalna Organizacja Turystyczna (promocja gotowego produktu turystycznego). Lokalne Organizacje Turystyczne: LOT Ustka i Ziemia Słupska, LOT Ziemia Lęborska, LOT Łeba, Gdańska Organizacja Turystyczna i inne.
- Firmy usługowe z branży turystycznej w tym: touroperatorzy, właściciele wypożyczalni rowerów, przewodnicy turystyczni
- Właściciele restauracji i gospodarstw rolnych, którzy mogą dostarczyć oferty regionalnych produktów kulinarnych.

Zakłada się realizację działań o charakterze: informacyjnym, kreatywnym i formalnym, które w sumie pozwolą na wdrożenie oferty turystycznej opartej na zaangażowaniu odpowiednich podmiotów, wysokiej jakości kreacji i trwałych rozwiązaniach formalnych.

Rekomendowane działania informacyjne konieczne do wdrożenia oferty turystycznej PDŚJ:

- Przygotowanie informacji, czym jest PDŚJ, jak może wyglądać produkt turystyczny PDŚJ oraz rozesłanie jej do wskazanych podmiotów wymienionych powyżej wraz z zapytaniem, czy są zainteresowane wzięciem udziału w szkoleniu z możliwością tworzenia wspólnych produktów turystycznych.
- Przeprowadzenie serii szkoleń i spotkań warsztatowych z opisanymi wyżej podmiotami wprowadzających w tematykę produktu turystycznego.

Rekomendowane działania kreatywne konieczne do wdrożenia oferty turystycznej PDŚJ:

- Określenie elementów budujących oraz wyróżników tworzących przewagę konkurencyjne ofert na PDŚJ.
- Określenie sposobów oznakowania poszczególnych ofert w tym ewentualnego oznakowania atrakcji wspólną nazwą czy logo.
- Kreacja nietypowych form promocji oferty takich jak np. wspólna impreza organizowana przez podmioty współtworzące ofertę.
- Wytworzenie pamiątek, które mogą najlepiej oddać charakter oferty i jakościowo zapisać się w pamięci turystów.

Rekomendowane działania formalne konieczne do wdrożenia oferty turystycznej PDŚJ:

- Wytworzenie regulaminu uczestnictwa we wspólnych produktach turystycznych.
- Przygotowanie założeń do współpracy w ramach wspólnych produktów turystycznych, podział obowiązków członków,
- Wybór podmiotów odpowiedzialnych za komercjalizację poszczególnych ofert PDŚJ oraz określenie sposobów utrzymania wspólnych narzędzi sprzedażowych i promocyjnych.

3.1.2. Opis modelu docelowego zarządzania produktem

W skali regionu rekomenduje się powołanie organizacji koordynującej całość działań związanych z tworzeniem, utrzymaniem i promocją Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba. Analiza praktyki w tym zakresie z krajów europejskich takich jak Niemcy, Hiszpania, Portugalia czy Francja wskazuje, że zarówno istniejące organizacje turystyczne jak i samorządy nie są w stanie kompleksowo i skutecznie planować długofalowych działań związanych z Drogami Świętego Jakuba. W zakres obowiązków organizacji koordynującej Szlaki Świętego Jakuba na terenie woj. pomorskiego powinny wejść następujące zadania:

- Pomoc pielgrzymom i turystom z różnych części kraju i zagranicy w organizacji wycieczek i pielgrzymek na PDŚJ – pieszo, rowerem, konno, na nartach biegowych czy pod żaglami,
- Działania promujące woj. pomorskie jako region na Drodze Świętego Jakuba,
- Obsługa i zarządzanie programem Kredencjału Pomorskiego (paszportu pielgrzyma),
- Współpraca z siostrzanymi organizacjami z Polski i ze świata,
- Współpraca z jednostkami samorządu terytorialnego, przez które przebiega PDŚJ,
- Współpraca z parafiami zlokalizowanymi wzdłuż przebiegu PDŚJ (zwłaszcza z parafiami jakubowymi),
- Współpraca z parafiami, na terenie których znajdują się zabytkowe kościoły oraz inne obiekty religijne mogące stanowić atrakcje turystyczne,
- Współpraca z podmiotami zajmującymi się promocją turystyczną i tworzeniem oferty turystycznej w wymiarze lokalnym, takimi jak punkty informacji turystycznej czy lokalne organizacje turystyczne,
- Znakowanie szlaków,
- Przeprowadzanie regularnych inwentaryzacji oznakowania na PDŚJ i jego uzupełnianie,
- Tworzenie i utrzymanie elementów infrastruktury paraturystycznej zlokalizowanych na PDŚJ takich jak m.in. ławki, wiaty przystankowe, miejsca piknikowe, stojaki rowerowe,
- Prowadzenie schronisk dla pielgrzymów,
- Współpraca z innymi podmiotami przy tworzeniu i administrowaniu schroniskami dla pielgrzymów,
- Organizacja szkoleń dla wolontariuszy pracujących w schroniskach,
- Promowanie PDŚJ wśród biur podróży turystyki przyjazdowej,
- Promowanie PDŚJ na targach turystycznych,
- Promocja PDŚJ w mediach,
- Zarządzanie stroną internetową PDŚJ,
- Publikacja wydawnictw turystycznych poświęconych PDŚJ, takich jak np. ulotki, foldery, przewodniki, mapy kieszonkowe oraz większe laminowane,
- Publikacja wydawnictw o charakterze kulturalno-historycznym na temat DŚJ na Pomorzu w kontekście krajowym i europejskim,
- Prowadzenie monitoringu ruchu turystycznego na PDŚJ,
- Prowadzenie cyklicznych badań zachowań i preferencji turystów odwiedzających PDŚJ,
- Koordynacja i publikacja kalendarza wydarzeń odbywających się na PDŚJ,

- Współorganizacja wydarzeń mających miejsce na PDŚJ takich jak np. proponowane „Smaki Camino” lub „W rytmie Camino”,
- Udział w różnego rodzaju wydarzeniach poświęconych DŚJ w Polsce i Europie jak np. konferencje, seminaria czy wystawy.

3.2. Przykładowe pakiety ofert gotowe do komercjalizacji

Na podstawie wskazanych w poprzednich rozdziałach wiodących form turystyki oraz docelowych segmentów odbiorców oferty, przygotowano zestaw czterech pakietów turystycznych, których założenia zostały skonstruowane tak, by na rozbudowanym rynku turystycznych ofert mogły się spotkać z zainteresowaniem klientów. Wskazane w niniejszym podrozdziale przykładowe oferty, po ustaleniu szczegółów z podmiotami świadczącymi poszczególne usługi, mogą zostać wprowadzone na rynek np. poprzez firmy obsługujące ruch przyjazdowy na Pomorze. W początkowej fazie wdrażania produktu zakłada się jednak, iż promocja i sprzedaż będzie miała miejsce poprzez publikację i dystrybucję folderów lub ulotek oraz stronę internetową Pomorskiej Drogi Świętego Jakuba. Założenia poniższych pakietów powinny stanowić również wskazania do rozbudowy pozostałych typów ofert, zaproponowanych w podrozdziale 1.3. (patrz Tabela 2).

Pomorskie Camino

Idea: Oferta przeznaczona dla tych, którzy chcą odnaleźć swoją duchową drogę na PDŚJ. Zakłada się, że będą to głównie pielgrzymi, dla których nieco spartańskie warunki noclegu będą stanowiły dopełnienie całości przeżycia duchowego i dodatkowy atut oferty. Pielgrzym chętnie spróbuje również lokalnych potraw, ale raczej tych mniej skomplikowanych i mniej kosztowych. Podstawową atrakcją będą kościoły Św. Jakuba, sanktuaria oraz inne kościoły mijane w miejscowościach na trasie PDŚJ. Pielgrzymi chętnie też poznają najbardziej znaczące atrakcje kulturowe i przyrodnicze takie jak np. Góra Rowokół, ruchome wydmy w Łebie czy Park Miniatur w Stryszej Budzie.

- **Długość pobytu:** 14 dni
- **Główna grupa odbiorców:** pielgrzymi
- **Uzupełniająca grupa odbiorców:** turyści grupowi
- **Rekomendowana cena rynkowa:** do 1000 zł
- **Niezbędne kroki milowe we wdrożeniu:** zapewnienie odpowiedniej ilości miejsc noclegowych w każdym z punktów pośrednich podczas pobytu
- **Usługi dodatkowe:** możliwość zakupu regionalnych produktów żywnościowych, nabycie Pomorskiego Kredencjału PDŚJ i jego wypełnienie przez pielgrzymów, zakup pamiątek związanych z PDŚJ, usługa prania odzieży.

Program pobytu:

- Dzień 1: Tuja – Drewnica (ok. 20 km)

Rozpoczęcie pobytu w Tuji koło Nowego Dworu Gdańskiego. Znajduje się tam wzniesiony w drugiej połowie XIV wieku kościół pw. Św. Jakuba Apostoła. Przejście do Niedźwiedzicy, zwiedzanie kościoła